

De arbeidsmarkt op middellange termijn

Federaal Planbureau, *Economische vooruitzichten 2002-2007*, Brussel, april 2002, 162 blz.¹

De arbeidsmarkt betaalt op dit moment met enige vertraging het gelag voor de conjuncturele inzinking van het jaar 2001: voor het eerst sinds 1994 zal de werkgelegenheid nauwelijks toenemen of zelfs licht krimpen en neemt de werkloosheid beduidend toe.

Nochtans blijven de voornaamste conclusies van de vorige Planbureauoefening op middellange termijn overeind. De macro-economische voorwaarden lijken vervuld voor een herneming van de werkgelegenheidsgroei vanaf 2003. Het arbeidsaanbod neemt de volgende vijf jaar ook aanzienlijk toe, ondanks het feit dat de demografische evolutie die ontwikkeling slechts in beperkte mate ondersteunt.

De beperkte afname van de officiële werkloosheid kan wel dege-lijjk gepaard gaan met groeiende spanningen op bepaalde deeg-menten van de arbeidsmarkt. De samenstelling (qua leef-tijdsstructuur en geografische spreiding) van zowel potentiële arbeidsreserve als werkloosheid verandert immers gevoelig. Enerzijds neemt het aandeel van 50-plussers sterk toe. Ander-zijds is de toename van het arbeidsaanbod om demografische redenen minder uitgesproken in Vlaanderen. Uitgaand van een scenario waarin de werkgelegenheid even sterk groeit in de drie regio's, zakt de officiële werkloosheidsgraad in de leeftijds-klasse 15-49 jaar in Vlaanderen op middellange termijn dan ook beneden de 5%.

Macro-economische omgeving

Net zoals de meeste analisten ging het Federaal Planbureau er vorig jaar van uit dat de sterke groeivertraging in de Verenigde Staten slechts relatief beperkte gevolgen zou hebben voor de – qua handelsstromen relatief gesloten – Europese economie. De *omvang van de conjuncturele inzinking in Europa* – nog verlengd door de gebeurtenissen van 11 september – verraste dus. Blijkbaar gaat de toenemende globalisering van de wereldeconomie via diverse kanalen (buitenlandse directe investeringen, beurskoersen en vertrouwensindicatoren) gepaard met een meer synchroon verloop van de groeicycli in de belangrijke economische blokken.

Ondertussen lijkt het economische herstel echter aan kracht te winnen, mede dankzij een macro-economisch beleid dat – zowel in de Verenigde Staten als in Europa – de *groeiberneming* ondersteunt. Nochtans zet *in 2002* de zwakke groei van de Belgische potentiële uitvoermarkten nog een rem op de uitvoer en wordt het effect van de belastingverlagingen op de parti-

culiere consumptie tenietgedaan omdat de oplopende werkloosheid de particuliere spaarquote omhoog duwt. Omdat de herneming slechts geleidelijk op gang komt in de loop van het jaar, blijft de economische groei in 2002 beperkt (rond 1%). Het kwartaalprofiel van de groeierneming, de impact van de belastingshervorming, de sterke groei van de uitvoermarkten en de herneming van de investeringen dragen er toe bij dat *in 2003* de Belgische economie (net zoals de Europese economie) licht boven de trend zou groeien. Daarna valt de economische groei terug tot gemiddeld 2,4% per jaar gedurende het restant van de projectieperiode (2004-2007).

Beleidsaccenten

In onze vooruitzichten van vorig jaar werd reeds zoveel mogelijk rekening gehouden met de arbeidsmarktmaatregelen die aangekondigd werden bij de opstelling van de begroting 2001 (invoering tijdskrediet, vermindering werkgeversbijdragen, veralgemeende activeringsmaatregel, vermindering conventionele arbeidsduur tot 38 uur).

Sindsdien werd een meer concrete invulling gegeven aan de *maatregelen die activiteit en werkgelegenheid van 50-plussers aanmoedigen*. Vanaf 45 jaar heeft iemand die ontslagen wordt recht op outplacementbegeleiding door zijn/haar voormalige werkgever. De aanwerving van personen van 45 jaar of meer die minstens zes maanden werkzoekend zijn, gaat dan weer gepaard met een vermindering van werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid en met een activeringsvergoeding door de RVA. Vanaf 50 jaar kunnen werknemers een beroep doen op gesubsidieerde formules van individuele arbeidsduurvermindering (halftijds of één vijfde tijdskrediet, 'landingsbanen' in de non-profitsector), die gekoppeld kunnen worden aan veranderingen in de taakomschrijving ('mentorschap' van jongere werknemers). In de strijd tegen de bestaande werkloosheidsvallen bij 50-plussers wordt de vervroegde uittreeders de mogelijkheid geboden een gedeelte van hun uitkering te behouden wanneer zij opnieuw aan de slag gaan. Ten slotte wordt het voor werkloze 50-plussers moeilijker om het statuut van 'niet-werkzoekende' te verwerven. De effectieve instroom in het statuut van oudere werkloze wordt tussen juni 2002 en juni 2004 trapsgewijs verhoogd tot 58 jaar.

De invloed van die maatregelen op het participatiegedrag van 50-plussers en op het personeelsbeleid van de ondernemingen is op dit moment nog vrij moeilijk in te schatten. In onze vooruitzichten werden al bij al voorzichtige hypothesen genomen over de te verwachten impact op de activiteitsgraad en de werkgelegenheid van 50-plussers. De genomen maatregelen zouden vooral een positief effect op de werkgelegenheid hebben via een verder doorgedreven arbeidsherverdeling en zouden het grootste effect sorteren voor de klasse 50-57 jaar.

Werkgelegenheid en lonen

Aan de sterke toename van de werkgelegenheid is *in 2002* abrupt een einde gekomen: de conjuncturele inzinking laat met enige vertraging ook haar sporen na op de arbeidsmarkt. *Vanaf 2003* zou de werkgelegenheids groei (0,9% per jaar) terug aanknopen bij de cijfers die gemiddeld tijdens de periode 1995-2002 werden opgetekend. Het aantal werkzame personen zou – na een stagnering in 2002 – gemiddeld met 37 000 per jaar toenemen of – gecumuleerd over de periode – met 186 000 personen.

De werkgelegenheidstoename wordt voornamelijk verklaard door drie factoren. In de eerste plaats zorgt de terugkeer naar een periode van gestage economische groei voor een behoorlijke *toename van de toegevoegde waarde* (gemiddeld 2,6% per jaar). In de tweede plaats zou de *productiviteitsstijging per arbeidsuur beperkt* blijven tot 1,9% per jaar, onder de hypothese dat de loonnorm strikt gerespecteerd zou worden tijdens de periode 2003-2007. Net zoals in de buurlanden, zou de groei van de nominale loonkosten per uur in een dergelijk scenario geleidelijk toenemen tot 3,5% per jaar. De reële loonstijgingen zouden in dat geval iets lager uitvallen dan de groei van de arbeidsproductiviteit. De loonkosten worden nochtans niet langer gedrukt door bijkomende verminderingen van werkgeversbijdragen aan de sociale zekerheid. Daar staat tegenover dat de impuls die de hervorming van de personenbelasting aan de nettolonen bezorgt een matigende invloed kan uitoefenen op de looneisen. In de derde plaats *neemt de gemiddelde arbeidsduur in de marktsector af* met 0,25 procentpunt per jaar, voornamelijk als gevolg van de toename van de proportie deeltijdse banen. Die

toename wordt in de hand gewerkt door de maatregelen die de regering en de sociale partners uitwerkten ter aanmoediging van de activiteit bij 50-plussers.

De *werkgelegenheidsgraad* neemt toe met 1,3 procentpunt en zou 60,9% bedragen in 2007. Die stijging is veel minder uitgesproken dan tijdens de voorbije zes jaar (stijging met 3,5 procentpunt). Enerzijds zorgt de conjuncturele verzwakking voor een daling van de werkgelegenheidsgraad in 2002. Anderzijds stijgt de bevolking op arbeidsleeftijd sterk tijdens de projectieperiode, zodat de toename van de werkgelegenheid een minder grote impact heeft op de werkgelegenheidsgraad dan in het recente verleden.

Arbeidsaanbod en vergoede uittreding

Dat de *bevolking op arbeidsleeftijd* veel sterker toeneemt dan tijdens het voorbije decennium (tabel 1) wordt o.a. verklaard doordat de relatief weinig bevolkte oorlogsgeneraties de pensioengerechtigde leeftijd bereiken. Daardoor is er een terugval in het aantal mensen dat de bevolking op arbeidsleeftijd verlaat en neemt de demografische afhankelijkheidsgraad tijdelijk licht af.

Tegelijkertijd vergrijsd de bevolking op arbeidsleeftijd, naarmate de baby-boomcohorten doorschuiven naar oudere leeftijdsklassen. Houdt men rekening met die verandering in de leeftijdsstructuur, dan blijkt de werkelijke demografische impuls aan het 'potentieel arbeidsaanbod'² eerder bescheiden te zijn. De sterke *toename van het potentieel arbeidsaanbod* (met 188 000 personen) mag dan ook voor drie vierde toegeschreven worden aan sociaal-economische factoren. Vooral de geleidelijke veroudering van generaties vrouwen die sterker participeren op de arbeidsmarkt speelt daarin een belangrijke rol ('cohort-effect'). Dat fenomeen wordt versterkt door de verdere verhoging van de pensioenleeftijd van vrouwen.

Omwille van sociologische (cohort-effect bij vrouwen) en demografische redenen (doorschuiven babyboomers) neemt het aantal 50-plussers binnen het potentieel arbeidsaanbod sterk toe. Mocht de neiging tot voltijds uittreden op elke leeftijd ongewijzigd blijven, dan zou die evolutie leiden tot een toename van 73 000 mensen in de stelsels van vergoede uittreding ('impact doelgroep' in tabel 1). Onder meer door de recent genomen maatregelen zouden de uittredingsgraden echter voldoende dalen ('impact neiging uittreden') om te zorgen voor een absolute afname van het aantal vergoede uittredingen (met 16 000 personen). Daardoor neemt

Tabel 1.

Demografie en arbeidsaanbod (juni-op-juni verschillen; duizenden personen).

	België			Vlaanderen (1)		
	89-95	95-01	01-07	89-95	95-01	01-07
I. Bevolking	199	152	169	142	90	85
II. Bevolking op arbeidsleeftijd	29	44	165	36	10	61
III. Potentieel arbeidsaanbod (2)	171	206	188	107	95	98
*) Impact demografie	95	40	46	57	7	7
*) Sociaal-economische impact	74	164	140	49	87	90
IV. Vergoede uittreding (2)	2	71	-16	11	34	-10
*) Impact doelgroep	7	24	73	11	12	40
*) Impact neiging uittreden	-6	42	-88	-1	20	-49
V. Officiële beroepsbevolking FMTA (III-IV)	169	135	204	96	61	108

(1) Resultaten voor de andere gewesten zijn beschikbaar in de publicatie

(2) Componenten sommeren niet exact tot totaal omwille van effecten van tweede orde

Bron: FMTA, RVA, RSZ, INR, NIS EAK, NIS-FPB, FPB.

– in schril contrast met het recente verleden – de beroepsbevolking (definitie FMTA³) sterker toe dan het potentieel arbeidsaanbod.

De bevolking op arbeidsleeftijd neemt in *Vlaanderen* slechts half zo sterk toe (met 0,3% per jaar) als in Brussel en in Wallonië. Houdt men rekening met verschuivingen in de leeftijdsstructuur, dan blijkt dat de demografie – net zoals tijdens de voorbije zes jaar – in Vlaanderen nog nauwelijks (tabel 1: ten belope van 7 000 personen) een positieve bijdrage levert tot de ontwikkeling van het arbeidsaanbod. Het feit dat de vergoede uitstreding in Vlaanderen relatief iets sterker afneemt dan elders verhindert niet dat ook de beroepsbevolking er minder snel toeneemt (met 0,7% per jaar) dan in Brussel (0,8%) en in Wallonië (0,9%).

Werkloosheid en potentiële arbeidsreserve

Tijdens de voorbije zes jaar daalde de officiële werkloosheid nog met 124 000 personen. In absolute cijfers zou de toename van de beroepsbevolking tijdens de volgende zes jaar groter zijn dan de toename van het aantal werkzame personen, zodat

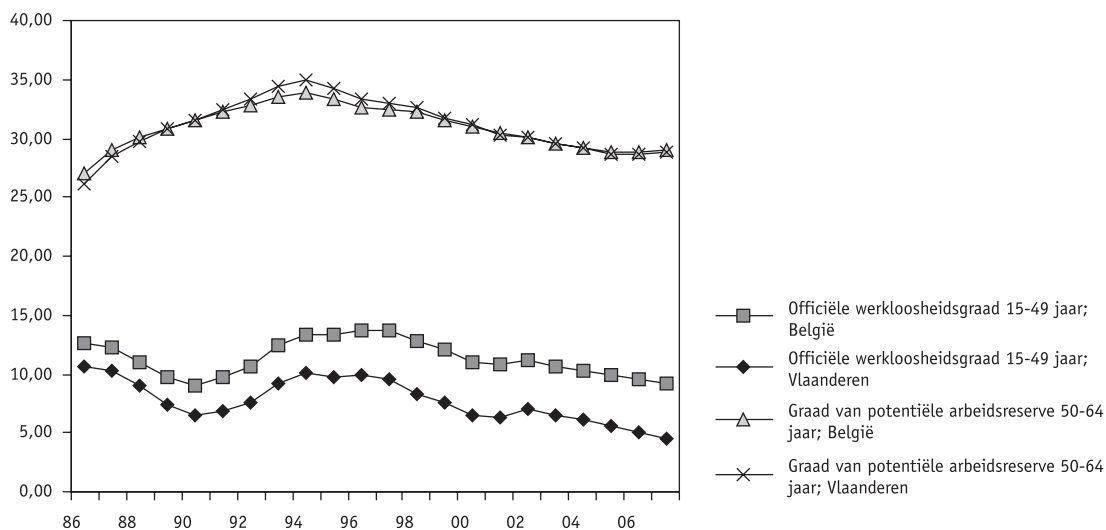
de werkloosheid (concept FMTA) licht toeneemt (met 19 000 personen). De *gemeten* toename van de officiële werkloosheid valt weliswaar kleiner uit (4 000 personen) omdat de ramingswijze voor het aantal werkzoekenden⁴ verandert. De gemeten officiële werkloosheidsgraad zou desondanks nauwelijks dalen tijdens de projectieperiode (van 9,7% in 2001 naar 9,4% in 2007).

De *forse toename van de werkloosheid in 2002* is gedeeltelijk debet aan die evolutie. Daarnaast speelt ook de hervorming van het stelsel van ‘oude-re werklozen’ een rol. Dat statuut werd aangemoedigd van overheidswege tijdens de tweede helft van de jaren negentig en zorgde toen voor een transfer van werkzoekenden naar inactieven. Via de geleidelijke verhoging van de effectieve instapleeftijd in het stelsel van 50 naar 58 jaar gebeurt nu net het omgekeerde: de proportie 50-plussers binnen de officiële werkloosheid zou sterk toenemen (van 7% in 2001 naar 22,5% in 2007).

Hoewel de graad van potentiële arbeidsreserve⁵ bij 50-plussers slechts lichtjes daalt (grafiek 1: van 30,5% naar 29,0%), zorgen de toename van de werkgelegenheidsgraad in die leeftijdscategorie en de demografische verschuiving ten gunste van die

Figuur 1.

Werkloosheid en potentiële arbeidsreserve (in % van het overeenkomstige arbeidsaanbod).

Bron: FMTA, RVA, RSZ, INR, NIS EAK, FPB.

leeftijdsklasse voor een sterke stijging van het aantal werkzame 50-plussers (met 175 000 personen). De rest van de werkgelegenheidstoename wordt geabsorbeerd door de leeftijdsklasse 15-49 jaar, wat betekent dat de werkgelegenheidsgraad in die leeftijdsklasse licht stijgt en de officiële werkloosheidsgraad afneemt (grafiek 1: van 10,8% naar 9,2%).

Hoewel een dergelijke daling geen overambitieuze verwezenlijking lijkt op middellange termijn, moet ook rekening gehouden worden met de erg ongelijke regionale uitgangspositie van waaruit de projectie vertrekt. We gingen de coherentie van onze nationale resultaten na aan de hand van een neutraal (maar arbitrair) scenario waarin – net zoals in het recente verleden – de binnenlandse werkgelegenheid even sterk zou groeien in de drie regio's. Bovendien werden de trends in de recent geobserveerde pendelstromen doorgetrokken tijdens de projectieperiode. Omdat de bevolking op arbeidsleeftijd en het arbeidsaanbod relatief minder sterk toenemen in Vlaanderen, stijgt in zo'n scenario de werkgelegenheidsgraad iets meer en krimpt de potentiële arbeidsreserve iets sneller dan in beide andere regio's. Onze hypothesen op het vlak van vervroegde uittreding en werkgelegenheid impliceren dat de graad van potentiële arbeidsreserve bij 50-plussers ook in Vlaanderen hoog blijft (28,8% in 2007) en dat de officiële werkloosheidsgraad in de leeftijdsklasse 15-49 jaar bijgevolg sterker afneemt dan in beide andere regio's (grafiek 1: tot 4,5% in 2007).

Die analyse suggereert dat ons nationaal basisscenario voor de arbeidsmarkt niet impliciet berust op irrealistische evoluties van werkloosheidsgraden

per leeftijdsklasse en per regio. Daar staat tegenover dat de druk op bepaalde deelsegmenten van de arbeidsmarkt sterker zou kunnen stijgen dan de globale evolutie van de officiële werkloosheidsgraad laat vermoeden. In elk geval is het duidelijk dat voor een evenwichtig verloop van haar arbeidsmarkt Vlaanderen op middellange termijn in grotere mate afhankelijk zal zijn van een actief beleid gericht op de verhoging van de activiteits- en werkgelegenheidsgraad bij 50-plussers dan beide andere regio's. Het is trouwens niet denkbeeldig dat – zelfs bij ongewijzigd beleid – de reeds genomen maatregelen op het vlak van de eindeloopbaanproblematiek een regionaal meer gedifferentieerd effect zouden hebben dan in ons basisscenario.

*Koen Hendrickx
Federaal Planbureau*

Noten

1. De publicatie kan besteld of 'gedownload' worden via de website van het Federaal Planbureau: <http://www.plan.be>.
2. Beroepsbevolking (concept FMTA) plus uittreeders met een vergoeding: voltijdse loopbaanonderbrekers, brugpensioneerden en niet-werkzoekende 'oudere werklozen'.
3. Het aantal mensen dat volgens administratieve gegevens effectief beschikbaar is voor de arbeidsmarkt.
4. Voor meer details, zie Federaal Planbureau, Economische begroting 2002, Brussel, februari 2002.
5. Potentiële arbeidsreserve: hier gedefinieerd als officiële werkloosheid plus vergoede uittreding.